MÜLLENBACH, vt. **MÖLLENBECK.**

MÜLLER (Muller, Möller), **Georg** (Jürgen), kirikuõpetaja ja vaimulik kirjanik, sünd. 1575 paigu nähtavasti Tallinnas, kõrgema hariduse saanud vist Saksamaal, näikse esialgu toimivat kooliõpetajana, peab 23. I 1601 Tallinna Pühavaimu kirikus proovijutlust ja saab 2 kuud hiljemini sama koguduse abiõpetajaks, mis ametis ta püsib kuni surmani, 30. VI 1608. Enne surma on M. Tallinna vaimulikule ametkonnale trükiks loovutanud mingi eestikeelse teose, mis pole aga hoidunud alal. M.-i sulest on tänini järel kolmkümmend üheksa eestikeelset jutlust, peetud aa. 1600—06 Pühavaimu kirikus (neist kuues on kolmandat korda peetud 1607. a. lõpul), millede käsikiri (341 lk.) leiti a. 1884 Tallinna linnaarhiivist ja mis V. Reiman trükki on toimetanud a. 1891 (Verh. GEG XV). Viimaksnimetatud jutlused on esimene pikem alalpüsinud eestikeelne teos ja on seega arvamata suure tähtsusega eesti keele ajaloo valgustamisel, seda enam, et tolle aja kohta õige haritud autor ka oma koguduse keele tegelikus oskuses näikse olevat õieti kodus. Nagu jutluste keeles peegelduvate eri murdemõjude kirjavus (sugemeid lõuna-eestist nagu *nakkama*, *parahelles* j. t., saartemurdeist nagu *pigemaste*, *ilmatal[l]us* 'väga suur' j. t., kirdeeesti rannamurdeist nagu *mennith* 'läksid' j. m.) osutab, on M. nende koostamisel siiski tarvitanud tooaegu vaimulikkude käes rändlevaid käsikirjalisi evangeeliumide ja epistlite tõlkeid (»Chartequen«) ning võimalikult ehk ka jutluste käsikirju, kus märgata võis juba kirjakeele teatavate traditsioonide kujunemist. M.-i jutlusis leidub lehekülgi, milledel oma aja kohta ei puudu märgatav kunstilinegi väärtus ja mis on seega teatava tähtsusega meie proosastiili arenemises. Sõnavaraliselt ja fraseoloogiliselt on M.-i keel märksa rikkam H. Stahl'i (vt.) omast. Nii leksikaalses kui ka häälikulises ja isegi morfoloogilises suhtes sisaldab M.-i keel praeguse eesti keelega võrreldes arkailisi jooni, mis osalt küll iseloomustavad tolleaegset kõnekeelt, osalt on aga vist pärandunud vanemaist käsikirjadest, nõnda näit.: *kui tao* > kuida, *toivutama* > tõotama, *valatama* > vaatama, *Kuwallo* 'kuuvalgus', *amma* 'kuni', *jütlema* > ütlema, *Wedde Oya* > vee oja, *vdeſt* > uuest, *Taywaſen Iſsa tenno* > taevase isa tänu, *Pattuden andex andmene*, *sömanayal* > söömaajal, *Rahwo kaas* > rahuga, *auwus* > aus, *ewat* '(nad) ei'. Ka mõningate uuemate keelemuutuste vanust on võimalik jälgida M.-i jutluste najal: *röim* < rõõm, *woyras* < võõras, *Küinall* < küünal jne. Nagu teistelgi kaasaeglastel, iseloomustavad ka M.-i ortograafiat *c*, *dh*, *dk*, *f*, *th*, *x*, *y*, *ʒ*, *æ*, *v̈*, (*ninck*, *Rachwas*, *hæ* = hää, *v̈x*, *ædhſterdus* = ähvardus, *teye* jne.); ometi leiame Stahl'i poolt hiljemini sanktsioneeritud väldeteortograafia (*lebby* = läbi, *ellab*, *Innimeſse*, *meles* = meeles, *wibika* = viibigu, *pohle* = poole, *ſuhr*) kõrval ka praegust kirjaviisi (*Sanat* = sõnad, *Inimeſset*, *wiha*, *enamb*, *Eemalle*). — Peale ülalnimetatud keeleajaloolise tähtsuse on M.-i jutlused tähelepanuväärsed ka Eesti ajaloo, eriti kirikuloo, kultuuri ja kommete ajaloo valgustamisel, nagu ka tema »Accidentienbuch« (saksakeelne käsikirjaline tulumärkuste raamat aja kohta 3. IV 1601—16. VI 1608, 167 lk.). Neis kajastuvad küll kõige pealt Pühavaimu koguduse usulised ning kõlblised olud, kuid jutlustesse põimitud kirjelduste kaudu avaneb vaade üldiselegi seisundile ning ajaloolistele sündmustele kodumaal. Meie kuuleme koolist eestikeelses Pühavaimu koguduses ja eestikeelsete kirikulaulude olemasolust juba XVII sajandi alul ning vareminigi, saame pildi rahva usulise kasvatuse edendamise, eriti kirikulaulu tõstmise püüetest, näeme Pühavaimu koguduses ning ümbruskonnas paganluse jälgi ja sügavat katolitsismi mõju vaadetes ning kommetes, loeme kirikuõpetaja tulunduslikkudest oludest; edasi leiame kujukaid näiteid Vana-Liivi lagunemise ning Poola-Rootsi sõja kaasas käivatest hädadest, nagu: elukalliduse tõusust, hirmsast näljast, mis viib loomaraibete ning isegi inimesliha söömisele, hävitavast katkust, mis tuhandeid maha niidab, eluviiside toorenemisest, ülekohtust ning hoolimatusest.

Uus Test. 1715, eessõna, lk. 4 j.; V. Reiman, E. piibli ümberp. lugu II (1890), 17—22, 88—91; SB GEG 1890, 97—119 (V. Reiman) ja 1891, 1—23 (L. Meyer); V. Reiman, 39 Estnische Predigten von G. Müller (Verh. GEG XV, eessõnas m. s. ka lähemaid bibliogr. andmeid); Kampmann, Peaj. IIII, 147—154.

A. S-te; J. K.

MÜLLER, Johann, Tallinna raehärra. A. 1620 nimetatakse teda raehärrana, 1627—32 linna laekurina, 1636—39 konsistooriumi ilmliku liikmena. Täpsamad andmed M.-i elust puuduvad; ta oli igatahes väga tubli ärimees, kõrvuti põllupidaja. Oma Kunda mõisas on ta läbi viinud olulisi põllutulunduslikke uuendusi. Kuulus reisija Adam Olearius (vt.), kes kauemat aega sunnitud oli Kundas viibima, sai M.-i väimeheks. Linna laekurina juhtis M. raekoja torni ehitamist, mis a. 1627 ette võeti küll juba varemini olnu (ürikute põhjal juba a. 1483) asemele. M.-i eramajast Viru tänavalt on pärit *Justi-*